

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 352 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirli

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati	33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalari qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies	52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi	
Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri.....	68
Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	72
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida.....	76
Boypolvonov Barot Djonqobulovich	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini.....	81
Ismoilova Zarnigor Raximjon qizi	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	86
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri	90
Jumanova Ug'loy Sodiqjonovna	
Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish.....	96
Koshayeva Sansabila Kamiljanovna	
Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni.....	100
Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati	105
Murodova Madina Karim qizi	
Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari	108
Ortiqov Mironshoh Sodiqovich	

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish.....	110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna	
O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari.....	115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna	
Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika	120
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi	123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich	
Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish	132
F. Zaynabuddinov	
Развитие поликультурной компетентности студентов в образовательной среде вуза	135
Киреева Эльвина Фларитовна	
Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik xususiyatlar	140
Sanayev Gayrat Shermuxamedovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot madaniyatini tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	144
Boybo'riyeva Saodat O'ralovna	
Kattalar ta'limi texnologiyasi: muammolar, yondashuvlar va rivojlanish yo'nalishlari	148
Davletova A.	
Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari	152
G'aniyeva Gulrux Tavakkaljon qizi	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish	156
Madmarova Gulchexra Qodirovna	
O'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatini ochib berish	160
Mamajonov Mo'minjon	
Muhandislik grafikasi darslarida o'quv faoliyatining shaxsga yo'naltirilgan innovatsion modeli	165
Mamasidikova Gulnora Muhammad qizi	
Sun'iy intellektga asoslangan ta'limiy resurslarning pedagogik imkoniyatlari.....	169
Muhiddinov Muhiddin Nuriddin o'g'li	
Ijod maktablari o'quvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati.....	173
Nurmatova Shohistaxon Muhammadjonovna	
Voleybolchi qizlarni tayyorlashning differensial vositalaridan foydalanish zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	178
Odilova Feruzaxon Valijon qizi	
PIRLS baholash tizimini qo'llash vositasida mustaqil o'qishga o'rgatishda IMEN texnologiyalaridan foydalanish.....	184
Olimjonova O'g'ilxon Abdurasul qizi	
Yoshlar o'rtasida internet qaramligi va ijtimoiy izolyatsiya zamonaviy Maugli sindromining klinik ko'rinishlari	188
Polvanov Rasulbek Baxtiyarovich	
Boshlang'ich maktabda o'zbek tili darslarida differensial ta'limdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari	192
Rasulova Nozigul Abdivahid qizi	
Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini takomillashtirish	196
Sharfova Nilufar Ilhom qizi	
Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari (PIRLS misolida).....	200
Tuxtasinova Munira Ibragimovna	
Fransuz tili darslarida tabiatshunoslik atamalarini boshlang'ich sinflarda shakllantirish va o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari.....	204
Umarova Madinabonu Bahodir qizi	

O'smir psixologik salomatligini barqarorlashtirishda art-terapiyadan foydalanishning imkoniyatlari	208
<i>Yusupxodjayeva Umida Baxodir qizi</i>	
Nofillologlarni (filolog bo'lmaganlarni) kasbiy aloqa madaniyatiga o'rgatish maqsadida zamonaviy ingliz tilining lingvometodik tahlili.....	214
<i>Zarina Itolmasova</i>	
Forsayt va qaror qabul qilishni bog'lovchi kognitiv komponentlar.....	219
<i>Hasanova Sumanbar Hamroqulovna</i>	
Разработка и внедрение виртуальных лабораторных работ по биохимии для студентов фармацевтических факультетов.....	222
<i>Мамадалиева Зарина</i>	
Abduqodir Shakuriyning ta'lim va tarbiya haqidagi umumiy qarash va g'oyalari: chuqur tahlil	226
<i>Ashurova Dilrabo Isroil qizi</i>	
Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish tizimi ..	230
<i>Jakbarova Zarifaxon Solijon qizi</i>	
Badiiy-estetik qobiliyat tuzilmasi va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar	233
<i>G. S. Kaxarova</i>	
Umumta'lim maktablarida informatika o'qitish asosida ta'limni raqamlashtirishning metodologik asoslari...	236
<i>Mamajanov Rakhmatilla Yakubjanovich</i>	
Shaxsda ma'naviy intellektni rivojlanishiga qadriyatlar yo'nalganligining ta'siri.....	240
<i>Mirxoliqova Charos Xabibullayevna</i>	
O'qituvchilarning sun'iy intellekt bo'yicha kompetentligini rivojlantirishda metodik yondashuv	244
<i>Najmetdinova Nargiza Sayfetdinovna</i>	
Ismlarning ma'noliligi va ularni o'qitishda lingvopedagogik yondashuvlar	252
<i>Sanakulov Zayniddin Ibodullayevich</i>	
Fitnes-aerobika mashqlaridan foydalangan holda sog'lomlashtirish mashg'ulotlari uslubiyati.....	258
<i>Shaxriddinova Laylo Nurxonovna</i>	
Raqamli ta'lim texnologiyalarining didaktik va "learning analytics"ning nazariy asoslari	262
<i>Sulaymanov Zulqaynar Rajabali o'g'li</i>	
Esse yozishni o'rgatishda zamonaviy metodlar.....	268
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	272
<i>Xujanazarova Nozima Omonjonovna</i>	
Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ilmiy metodologik asoslari	275
<i>Axmedov Nodir Sadir o'g'li</i>	
Talaba-yoshlarda qo'shiq ijrochilik san'atini shakllantirishning zamonaviy pedagogik xususiyatlari: ta'lim islohotlari kontekstida yondashuv.....	279
<i>Begisbay Temirbayev</i>	
Xorijiy davlatlarda biologiya o'qituvchilarini tayyorlash tajribasi va uni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari.....	283
<i>Hayitov Abdirasul Eshdavlatovich</i>	
Texnika oliy ta'lim muassasalari talabalariga umumiy fizika kursini o'qitishda virtual laboratoriyalarning ahamiyati.....	286
<i>Abdurakibov Akmal Abdugaparovich</i>	
Ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarining gapirish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda yangi – "instruksional texnologiya" va sun'iy intellektga tayanib o'qitish metodologiyasi.....	290
<i>Abrorxo'ja Muminxo'jayev Muksumxodjayevich</i>	
Jaloliddin Rumiy fikrlarining hozirgi yoshlarga ta'siri	296
<i>Allayarov Doniyor Islom o'g'li</i>	
Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.....	298
<i>Aygul Aralbayevna Urazimbetova</i>	
Sud psixologik ekspertizasida travmatik tajriba (PTSD) fonida emotsional reaksiya va ko'rsatma sifati o'rtasidagi bog'liqlik.....	301
<i>Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda 4 "K" kompetensiyalarini rivojlantirishdagi muhim dolzarbliklar	307
<i>Idiyeva Gulchehra Izomovna</i>	

Bikaryer oilalarda gender rollar integratsiyasi jarayonidagi psixologik omillar.....	311
<i>Ishboboyeva Gulbarchin Rustam qizi</i>	
Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishda sun'iy intellekt texnologiyalarida foydalanish muammolari va yechimlari.....	315
<i>Karshiyeva Dilnoza Utkirjonovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning metakognitiv ko'nikmalarini shakllantirishda reflektiv yondashuv	319
<i>Laylo Baxtiyor qizi Axmedova</i>	
1939-1945-yillarda O'zbekiston hududida qishloq xo'jaligidagi paxtachilik va oziq-ovqat muammolari	323
<i>Mutallibjonov Boburmirzo Muzaffarovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarining tajriba oxiri jismoniy tayyorgarligi darajasi dinamikasi	328
<i>Samadov Sardor Sodiqovich</i>	
O'zbekiston umumta'lim maktablarida mazmun va til integratsiyalashgan o'qitish (CLIL) yondashuvining pedagogik va amaliy imkoniyatlari.....	335
<i>Tursunaliyeva Muattar Alisher qizi</i>	
O'rta maktab 11-sinf o'quvchilarining lug'at boyligini oshirishda turli metodlarning o'rni	340
<i>Xamzayeva Ruxshona Abdusamadovna</i>	
Umumta'lim maktablardagi ingliz tili o'quv darsliklari tahlili	344
<i>Xiloldinova Zulayho</i>	
Ingliz klassik adabiyoti orqali talabalar ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishning innovatsion yondashuvlari.....	348
<i>Ziyotov Farruh Saodilla o'g'li</i>	

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNING METAKOGNITIV KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA REFLEKTIV YONDASHUV

Laylo Baxtiyor qizi Axmedova
Dotsent v.b, PhD, Profi University

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning metakognitiv ko'nikmalarini shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogik nazariyalar asosida tahlil qilinadi. Unda reflektiv yondashuvning didaktik imkoniyatlari, metakognitsiya bilan bog'liq tafakkur jarayonlari hamda bu yondashuv orqali o'quvchilarda o'z-o'zini baholash, rejalashtirish va nazorat qilish ko'nikmalarining shakllanishi nazariy va amaliy jihatdan yoritiladi. Tadqiqotda boshlang'ich ta'limdagi metodik tajribalarga tayanilgan holda reflektiv yondashuvning metakognitiv rivojlanishga ta'siri asoslanadi.

Kalit so'zlar: metakognitiv ko'nikmalar, reflektiv yondashuv, boshlang'ich ta'lim, o'quvchi faolligi, o'quv refleksiyasi.

Abstract: This article analyzes the development of students' metacognitive skills in the process of primary education based on modern pedagogical theories. It explores the didactic potential of the reflective approach, cognitive processes related to metacognition, and how this approach fosters students' abilities in self-assessment, planning, and self-regulation, both theoretically and practically. The study substantiates the impact of the reflective approach on metacognitive development based on methodological practices in primary education.

Key words: metacognitive skills, reflective approach, primary education, student activity, learning reflection.

Аннотация: В данной статье анализируется формирование метакогнитивных навыков учащихся в процессе начального образования на основе современных педагогических теорий. Рассматриваются дидактические возможности рефлексивного подхода, мыслительные процессы, связанные с метакогницией, а также теоретические и практические аспекты формирования у учащихся навыков самооценки, планирования и самоконтроля с помощью данного подхода. В исследовании обосновано влияние рефлексивного подхода на метакогнитивное развитие, опираясь на методические практики начального образования.

Ключевые слова: метакогнитивные навыки, рефлексивный подход, начальное образование, активность учащихся, учебная рефлексия.

KIRISH

Zamonaviy pedagogika fani o'quvchining ta'limdagi passiv emas, balki faol subyekt sifatida ishtirokini ta'minlashga intiladi. Boshlang'ich ta'lim bu jarayonning ilk va eng muhim bosqichi bo'lib, unda o'quvchining o'quv faoliyatini o'zi boshqarishga doir ko'nikmalari shakllanadi. Bu holatda metakognitiv tafakkur va refleksiya o'zaro uyg'unlashgan holda o'quvchining o'z-o'zini anglashini, bilimlarni ongli o'zlashtirishini ta'minlaydi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ko'plab o'quv dasturlarida bilim mazmuni yetarlicha yoritilgan bo'lsa-da, uni qanday o'zlashtirish kerakligi, qanday fikrlash va tahlil qilish zarurligi aniq metodik yondashuvlar bilan ta'minlanmagan.

Metakognitiv ko'nikmalar va ularning ta'limdagi roli. Metakognitsiya – bu insonning o'z fikrlash faoliyatini tushunish, kuzatish, nazorat qilish va boshqarish qobiliyatidir. Bu ko'nikmalar ko'proq quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1-jadval: **Metakognitiv ko'nikmalar tarkibi**

Tarkibiy komponent	Tavsifi
Metakognitiv bilim	O'quvchi o'zining nimani bilishini anglaydi
Metakognitiv monitoring	O'rganish jarayonini kuzatadi va nazorat qiladi
Metakognitiv nazorat	O'quv faoliyatini tahlil qiladi, xatolarni aniqlaydi
O'z-o'zini baholash	O'z bilim darajasini mustaqil tahlil etadi
Strategik rejalashtirish	O'rganish uchun mos uslubni tanlaydi

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Metakognitsiya tushunchasi psixologiyada ilk bor J. Flavell tomonidan kognitiv rivojlanish nazariyasi doirasida ilgari surilgan. Unga ko'ra, metakognitsiya – bu shaxsning o'z bilimlari, fikrlash jarayonlari va ularni boshqarish ustidan olib boradigan nazoratidir. Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, metakognitiv ko'nikmalar bu o'quvchining o'z o'quv faoliyatini rejalashtirish, kuzatish, baholash va tuzatishga qaratilgan mustaqil tafakkur faoliyatini anglatadi. Bunday ko'nikmalar, avvalo, shaxsning o'ziga xos intellektual yondashuvini, o'rganishga bo'lgan ongli munosabatini shakllantiradi.

Flavell (1979), Brown (1987), Paris & Winograd (1990) kabi tadqiqotchilar metakognitiv ko'nikmalarni kognitiv rivojlanishning yuqori pog'onasi sifatida ta'riflaganlar. Ushbu ko'nikmalar boshlang'ich ta'lim bosqichidanoq shakllanishi lozim, chunki bu davrda bola o'z-o'zini anglashga nisbatan ochiq bo'ladi.

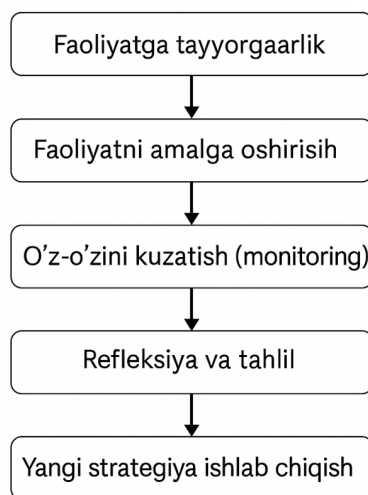
Boshlang'ich ta'limda bu ko'nikmalarni shakllantirish – bolaning o'quv faoliyatiga nisbatan “men qanday o'rganyapman?”, “nima bilaman?”, “qanday fikr yuritdim?” kabi savollar asosida o'z-o'zini nazorat qilishni boshlashini anglatadi. Mazkur yondashuv o'quvchida nafaqat akademik bilimlar, balki o'rganish usullarini anglash, o'z bilim faoliyatini tahlil qilish malakalarini ham shakllantiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Reflektiv yondashuvning nazariy asoslari. Refleksiya – bu shaxsning o'z fikrlari, harakatlari, qarorlari ustida mulohaza yuritishi, ularni tahlil qilishi va baholashidir. Reflektiv yondashuv pedagogik metod sifatida o'quvchining bilim olish jarayonini mustaqil anglash, o'zini o'zi baholash va doimiy ravishda o'z ustida ishlashga yo'naltiradi. Dewey, Schön, Mezirow kabi pedagog va psixologlarning ishlarida refleksiya insoniy rivojlanishning ajralmas qismi sifatida talqin etiladi. Dewey fikricha, haqiqiy o'rganish faqat reflektiv fikrlash orqali sodir bo'ladi.

Reflektiv yondashuvning asosiy komponentlari quyidagilardir: o'z-o'zini tahlil qilish, fikrlash jarayonini anglash, qarorlarni asoslash, faoliyat natijasini baholash va unga nisbatan yangi strategiyalar ishlab chiqish. Bu jarayonlar o'z mohiyatiga ko'ra metakognitiv funktsiyalar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning rivoji bir-birini taqozo etadi.

Reflektiv yondashuv psixologik va pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, o'quvchining o'z-o'quv faoliyatini anglash, tahlil qilish, takomillashtirish faoliyatidir. Dewey (1933) bu yondashuvni “tashqi tajribaning ichki qayta ishlanishi” deb ta'riflaydi. Schön (1983) esa reflektiv praktika konsepsiyasini ilgari surgan bo'lib, bunda o'quvchi faoliyat davomida va faoliyatdan so'ng o'z harakatlarini ko'rib chiqadi.

1-rasm: Reflektiv yondashuvning asosiy bosqichlari (ilmiy model)

Bu model asosida boshlang'ich sinf o'quvchilari nafaqat “nima o'rganaman”, balki “qanday o'rganaman”, “qanday xatoga yo'l qo'ydim” kabi savollarni ham o'zlariga berishni o'rganadilar. Shu orqali metakognitiv fikrlash faoliyati rivojlanadi.

Boshlang'ich ta'limda reflektiv yondashuv asosida metakognitiv ko'nikmalarni shakllantirish. Boshlang'ich ta'limda reflektiv yondashuv o'quv faoliyatining markazida o'quvchining o'zi turishini ta'minlaydi. Bunday yondashuvda o'qituvchi o'zini bilim beruvchi emas, balki o'quv faoliyatini tashkil qiluvchi, yo'naltiruvchi, ko'makchi sifatida namoyon etadi. Reflektiv metodlar orqali o'quvchi o'z fikrini ifodalash, tanqidiy mulohaza yuritish, o'quv topshiriqlariga nisbatan ongli yondashishni o'rganadi.

Reflektiv yondashuvning dars jarayoniga integratsiyalashuvi bir necha metodik usullar orqali amalga oshiriladi. Ularning asosiy maqsadi o'quvchini fikrlashga undash, o'z harakatlarini anglashga va tahlil qilishga yo'naltirishdir.

2-jadval: Reflektiv yondashuvga asoslangan metodlar va metakognitiv funksiyalar

Reflektiv metod	Metakognitiv rivojlanishga ta'siri
"Men nima bilaman?" jadvali	Metakognitiv bilimni aniqlash
Kundalik yozuvi (reflektiv daftarcha)	O'z-o'zini anglash va baholash ko'nikmasini rivojlantiradi
Savol ishlab chiqish texnikasi	Kognitiv monitoring va tahlil qilish qobiliyatini kuchaytiradi
Muammoli vaziyatli topshiriqlar	O'z fikrini asoslab berish, qaror qabul qilishni rag'batlantiradi
"O'z-o'zini baholash varaqasi"	Faoliyat natijalarini tahlil qilishga o'rgatadi

Bu metodlar yordamida o'quvchilar o'z fikrlarini tuzishga, topshiriqlarga nisbatan ongli yondashishga, tahlil qilishga va natija chiqarishga odatlanadilar.

Amaliyotda reflektiv yondashuvni quyidagi metodik usullar orqali amalga oshirish mumkin: "o'z fikrimni aytaman" usuli, "savollar yarataman" texnikasi, "kundalik yuritish" metodi, o'z-o'zini baholash varaqalari, fikr-mulohaza doiralari, muammoli vaziyatli topshiriqlar. Masalan, dars oxirida o'quvchidan "Bugun nimani o'rgandim?", "Nima qiyin bo'ldi?", "Keyingi safar qanday harakat qilaman?" kabi savollarga yozma yoki og'zaki javob olish orqali refleksiya yuzaga keladi.

Bu usullar orqali o'quvchilarda o'z faoliyatini anglash, baholash, tahlil qilish hamda fikrlash strategiyalarini tanlashga bo'lgan qobiliyatlar rivojlanadi. Bu esa metakognitiv tafakkurning asosiy shakllanish bosqichi hisoblanadi.

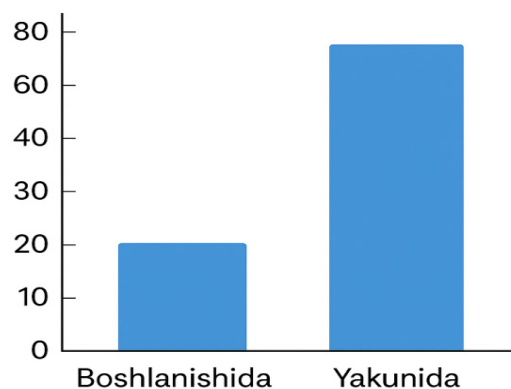
TAHLIL VA NATIJALAR

Tajribaviy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, reflektiv yondashuvga asoslangan darslarda o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi, o'zini erkin ifodalashi va savol-javoblarda faol ishtirok etish darajasi oshadi. Toshkent shahri va Samarqand viloyatidagi bir necha maktablarda olib borilgan eksperimental darslarda 2–4-sinf o'quvchilari bilan ishlashda reflektiv metodlarni qo'llash natijasida, dars yakunidagi o'z-o'zini baholash ko'rsatkichlari 20–25% ga yaxshilandi. O'quvchilarning metakognitiv bilimlarni anglash va ulardan foydalanish malakasi bosqichma-bosqich shakllana boshlaganini kuzatish mumkin bo'ldi.

Tajriba davomida dars jarayoniga refleksiya elementlarini qo'shgan o'qituvchilar o'quvchilarning fikrlash faolligida sezilarli o'zgarishlar qayd etgan. Xususan, muammoli vaziyatlarga yondashishda standart yondashuvlardan chiqib, yangicha, ijodiy echimlar taklif qilgan o'quvchilar soni oshgan.

Bundan tashqari 2024-yil davomida Namangan va Toshkent viloyatlaridagi 3 ta umumta'lim maktabida olib borilgan eksperimental-sinov darslari shuni ko'rsatdiki, reflektiv yondashuv asosida olib borilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarning bilim olishga nisbatan ijobiy munosabati shakllandi. 3-sinf o'quvchilari bilan 12 hafta davomida olib borilgan kuzatuvda dars oxiridagi o'z-o'zini baholash mashqlari, savol yaratish topshiriqlari va kundalik yuritish orqali metakognitiv monitoring darajasi 28% ga ortdi.

metakognitiv ko'nikmalar
rivojlanishi (% ko'rsatkichda)

2-rasm: Eksperimental guruhdagi o'quvchilarda metakognitiv ko'nikmalar rivojlanishi (% ko'rsatkichda)

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich ta'limda o'quvchining metakognitiv ko'nikmalarini shakllantirish uchun reflektiv yondashuvdan foydalanish samarali metod hisoblanadi. Bu yondashuv orqali o'quvchi o'zining bilim olish faoliyatiga nisbatan mas'uliyatni sezadi, fikrlash jarayonini anglaydi va takomillashtiradi. O'qituvchilarga esa tavsiya qilinadi: dars rejalashtirishda reflektiv elementlarga e'tibor berish, savol-javobga asoslangan tahliliy topshiriqlarni kiritish va o'quvchilarni fikr yuritishga o'rgatish. Zero, bugungi ta'lim o'quvchining faqat bilimga ega bo'lishi emas, balki uni anglash, boshqarish va baholash qobiliyatini shakllantirishni ko'zlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Flavell, J.H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906–911.
2. Dewey, J. (1933). *How We Think*. Boston: D.C. Heath & Co.
3. Schön, D.A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Basic Books.
4. Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. Jossey-Bass Publishers.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). *Boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha o'quv qo'llanma*.
6. Azizxo'jaeva, N.N. (2022). *Pedagogik texnologiyalar asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Abdullaev, R., Zakhidova, M., Urazimbetova, A., Giyasova, Z., Begmatova, D., & Suvonova, O. (2023, April). Surface ionization of CsCl molecules in the learning process. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 383, p. 04070).
8. Aygul Urazimbetova // Инновационные подходы к развитию навыков самостоятельного мышления у учащихся начальных классов// <https://inscience.uz/index.php/socinov/issue/view/126>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.